

Jak zohlednit rozdílné role, potřeby a priority žen a mužů v rozvojových, humanitárních, vzdělávacích a osvětových projektech

Duben 2014

Tento dokument je určen Ministerstvu zahraničních věcí České republiky (MZV), České rozvojové agentuře (ČRA), realizátorům a evaluátorům zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS ČR). Jeho cílem je poskytnout příklady, jak zohlednit gender – specifické potřeby a role žen i mužů, resp. dívek i chlapců při plánování, realizaci, monitorování i evaluaci projektů a programů ZRS ČR. Navazuje tak na pětiletou činnost Pracovní skupiny Gender v Českém fóru pro rozvojovou spolupráci (FoRS) a doplňuje ji o zkušenosti evaluátorů z České evaluační společnosti (ČES).

Ženy stále trpí chudobou a vyloučením více než muži

Podle odhadů OSN¹ se pod hranicí absolutní chudoby ocitají z 60 % ženy. I když tvoří více jak 50 % světové populace, vlastní pouze 2 % světového bohatství. Ženy jsou také drobnými producentkami potravin, mají ale omezený přístup k půdě, vodě, osivům, technologiím a finančním prostředkům. Také věnují odhadem 90 % svého příjmu do svých rodin a komunit, zatímco muži pouze 30 až 40 %.² Ženy mají zároveň nízký podíl na rozhodování na všech úrovních. V posledních letech došlo k některým pozitivním změnám, např. více dívek bylo zapsáno na základní školy a v některých regionech je také více poslankyň. Ženy a dívky zejména z oblastí nejvíce trpících chudobou a konflikty však mají z naplňování Rozvojových cílů tisíciletí menší přínos (ovšem data týkající se mužů a žen nejsou vždy oddělena). Ženy navíc čelí několikanásobné diskriminaci a násilí, častěji předčasně končí školu či mají ztížený přístup k informacím. Jsou také více postiženy globální ekonomickou krizí, změnami klimatu či přírodními katastrofami.³

Zohledněním genderu podporujeme lidská práva

Začlenění genderu do ZRS a humanitární pomoci představuje cestu, jak průřezově podpořit snižování chudoby a přispět k naplňování lidských práv a sociální spravedlnosti ve světě. Gender se nezaměřuje pouze na ženy, ale také na muže. Při plánování, monitorování a evaluaci projektů je proto nutné zkoumat role a odpovědnost obou, a to v konkrétní kultuře a kontextu⁵.

Gender⁴ označuje společensky ovlivněné rozdíly mezi muži a ženami.

Gender je průřezovým tématem ZRS ČR, praxe však pokulhává

Česká vláda se v Konceptci ZRS na období 2010–2017⁶ zavázala podporovat rovnost mužů a žen (gender) průřezově, tj. ve všech projektech i tematicky, tedy prostřednictvím

¹ UNDP: Gender and Poverty Reduction (web navštíven 12. 4. 2014)

http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/povertyreduction/focus_areas/focus_gender_and_poverty.html

² OECD DAC Guiding Principles for Aid Effectiveness, Gender Equality and Women's Empowerment (2008)

<http://www.oecd.org/dac/gender-development/42310124.pdf>

³ UNWomen: Challenges and achievements in the implementation of the Millennium Development Goals for women and girls, 3/2014, <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/58/CSW58-agreedconclusions-advanceduneditedversion.pdf>, UNDP: Gender and Disasters (2010), <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/disaster/7Disaster%20Risk%20Reduction%20-%20Gender.pdf>

⁴ Horký, Ondřej – O'Sullivan, Míla: Genderová rovnost a posílení postavení žen. Cesta ke spravedlivější a efektivnější rozvojové spolupráci, FoRS Policy Brief (2010), <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/04/FoRSGenderPolicyBrief2010.pdf>

⁵ Ibid

⁶ MZV ČR: Konceptce ZRS ČR na léta 2010–2017,

http://www.mzv.cz/public/5b/5c/67/501254_391744_Konceptce_ZRS.doc

specifických projektů zaměřených na posílení postavení žen. Česká evaluační společnost však na základě vyhodnocení 16 z 21 evaluačních zpráv za léta 2012 až 2013 zjistila, že gender je v projektech i v evaluacích zohledněn pouze omezeně.

Evaluace se většinou zaměřily na účast žen a mužů, resp. dívek i chlapců. Ovšem dle zkušeností některých realizátorů i evaluátorů nelze vždy trvat na rovné účasti žen a mužů na aktivitách. Například v některých řemeslech se tradičně angažují muži, v jiných ženy, proto i minoritní zapojení příslušníků druhého pohlaví lze považovat za úspěch. V evaluacích zároveň často chybělo zhodnocení specifických potřeb, rolí a přínosů pro ženy a muže.⁷ Některé evaluace navíc popisovaly spíše osobní dojmy než fakta.

Na druhou stranu je z několika evaluačních zpráv patrné využití více kritérií:

- V projektu prevence před povodněmi v Moldavsku evaluace ocenila rovnoměrné zapojení mužů i žen v souladu s jejich rolími a pracovními náplněmi. V tomto případě byli vyškoleni jak muži, tak ženy, které tvořily asi 80 % zaměstnanců.⁸
- V rámci evaluace projektu socioekonomické stabilizace v Mongolsku (zavádění mobilních mateřských školek) bylo zjištěno, že ženy měly možnost se věnovat pracovním či jiným aktivitám díky tomu, že bylo o jejich děti během dne postaráno. Jak chlapci, tak dívky z pasteveckých komunit se pak také lépe začleňovali do základních škol.⁹
- Evaluace projektu prevence a včasné diagnostiky rakoviny prsu a děložního čípku v Gruzii vyzdvihla rovný přístup ke zdravotní péči pro všechny ženy v daných regionech, jak pro ženy místní, tak vnitřně vysídlené, bez ohledu na věk. Naopak upozornila, že muži většinou přímo zapojeni nebyli (u osvěty nebyly vedeny statistiky dle genderu), ač měli na absolvování vyšetření a léčby nepřímo vliv. Dále uvedla, že několik žen by uvítalo projekt zaměřený i na muže, např. na rakovinu prostaty.¹⁰
- Evaluace projektu na podporu zemědělského servisního centra v Gruzii poukázala na omezené dopady kvůli kulturním, náboženským a právním vlivům, zejména na dělbu práce. Pro muže i pro ženy byl přínosem relativní úbytek manuální práce díky technice. Další zlepšení by dle evaluátorů vyžadovalo dodatečné kapacity, čas a prostředky.¹¹

Gender je třeba zohlednit při plánování, realizaci, monitorování i evaluaci

Z výše uvedené analýzy vyplývá, že gender je třeba zohlednit ve všech fázích projektového cyklu. Ke zhodnocení rozdílných rolí žen a mužů, resp. dívek a chlapců na úrovni národní, komunity i domácnosti slouží **genderová analýza**.¹² UNDP¹³ doporučuje tři základní principy:

- 1) zjišťovat jak rozdíly mezi muži a ženami, tak jejich příčiny,
- 2) vysvětlit dopady na rozvoj, a tím posílit relevanci zjištění mimo jiné i pro politiky a
- 3) navrhnout řešení, včetně efektivního způsobu realizace.

⁷ Česká evaluační společnost, leden 2014, www.czecheval.cz

⁸ Evaluační zpráva projektu „Monitoring povrchových vod a ochrana před povodněmi v povodí řeky Reut 2006–2008“, http://www.mzv.cz/file/940780/Zprava_Reut_final.pdf

⁹ Evaluační zpráva projektu „Socioekonomická stabilizace geograficky a sociálně odločených komunit 2008–2010“ <http://bit.ly/Psx3vm>

¹⁰ Evaluační zpráva projektu „Podpora prevence a včasného odhalení rakoviny u žen v oblasti Samegrelo a Shida Kartli II“ 2011–2013, http://www.mzv.cz/file/1038487/Evalzprava_Gruzie_2013_CZ_final.pdf

¹¹ Zřízení a podpora zemědělského servisního centra v okrese Khulo, Autonomní republika Adžárie, Gruzie 2011–2012, http://www.mzv.cz/file/944649/Khulo_evaluacni_zprava_20_12_2012.pdf

¹² Gender mainstreaming v rozvojové spolupráci, Praktická příručka, Otevřená společnost, o. p. s. Centrum ProEquality (2010) http://www.karat.org/wp-content/uploads/2012/01/Toolkit_Gender_FINAL.pdf

¹³ UNDP: Gender Mainstreaming in Practice, UNDP Regional Centre for Europe and the CIS (2005), <http://bit.ly/1erH5cR>

Během plánování projektů a programů ZRS ČR poskytne genderová analýza kvalitativní a kvantitativní data rozdělená na muže a ženy, dále též upozorní na příčiny nerovností, rozdílné potřeby, přístup ke zdrojům, priority žen a mužů a na možnosti zapojení do plánovaného projektu. Projekt pak může vedle průřezového začlenění genderu vytvořit specifické aktivity pro ženy či muže. V rámci monitorování napomáhá tento nástroj sledovat, v jaké míře jsou muži a ženy informováni o projektu, jak jsou zapojeni do aktivit i do rozhodování o projektu, do jaké míry jsou plněny cíle týkající se genderu či jaké nové otázky ohledně genderu vyvstaly a jak je lze řešit. Během evaluace pak genderová analýza vyhodnocuje naplnění genderových indikátorů, jakož i rozdílné dopady, a to jak očekávané, tak neočekávané.

Genderová kritéria a otázky¹⁴

Následující přístup (tzv. **gender mainstreaming**) se nezabývá výhradně ženami a jejich účastí na projektech. Zaměřuje se na vztahy mezi ženami a muži a podporuje rovnoměrný rozvoj, kdy se muži i ženy dělí o zdroje, dále na možnosti, moc a rozhodování. Realizátoři, ale také ČRA, MZV ČR a evaluační mohou využít následující kritéria¹⁵ pro posouzení, zda byl gender zohledněn v příslušné fázi projektového cyklu či v sektorovém programu. Pro ČRA mohou být tato kritéria nápomocná při posuzování projektových žádostí, pro MZV zase při zadávání evaluací.

Genderová kritéria

1. *Kontextuální faktory a specifické potřeby žen a mužů, resp. dívek a chlapců*
2. *Přístup ke zdrojům a rozhodování o jejich využití*
3. *Zapojení mužů a žen a jejich vliv na rozhodování*
4. *Přínosy projektu*

Potenciální otázky

Níže jsou příklady otázek, které lze klást v jednotlivých fázích projektového cyklu. Pro inspiraci lze využít existující seznamy otázek pro jednotlivé sektory, tzv. **Gender Checklists**.¹⁶

1. Kontextuální faktory a specifické potřeby žen a mužů, resp. dívek a chlapců

- ✓ Jaké byly identifikovány specifické potřeby a priority žen a mužů / dívek a chlapců?
- ✓ Jak je projekt zohlednil při plánování / realizaci / evaluaci?
- ✓ Je například vhodné mluvit se ženami, muži, dívkami a chlapci separátně?
- ✓ Jaké další faktory, například kulturní, náboženské, institucionální, politické, právní a jiné, ovlivňují vztahy mezi muži a ženami?

2. Přístup ke zdrojům a rozhodování o jejich využití

- ✓ Kdo má formální a kdo neformální zaměstnání?
- ✓ Jaký mají ženy a muži přístup ke zdrojům jako např. půda, jiný majetek, příjmy, úvěry, informace, vzdělání, čas, komunikační technologie, sociální služby, pracovní příležitosti, dopravní prostředky a jiné?
- ✓ Kdo rozhoduje o jejich využití?
- ✓ Jaká je dělba práce v příslušném sektoru?
- ✓ Mají ženy a dívky jiné úlohy a odpovědnosti oproti mužům a chlapcům?

¹⁴ Horký, Ondřej – O'Sullivan, Míla (s. 62–63), FoRS Policy Brief (str. 3, odkaz v poznámce 4) a UNDP Gender Mainstreaming in Practice (str. 138, odkaz v poznámce 13), Příručka programu Iniciativy Společenství EQUAL zaměřená na gender mainstreaming (2004), http://ec.europa.eu/employment_social/equal_consolidated/data/document/gendermain_cs.pdf, upravila pracovní skupina Gender platformy FoRS a Česká evaluační společnost.

¹⁵ Ibid

¹⁶ Viz např. sektorové seznamy otázek a nástroje Asijské rozvojové banky, <http://www.adb.org/themes/gender/checklists-toolkits> či Gender Checklist Nadace Billa a Melindy Gatesových https://genderedinnovations.stanford.edu/images/Gender_Checklist.pdf či seznamy v UNDP: Gender Mainstreaming Handbook <http://un.by/pdf/Checklist.ppt> (vše navštíveno 12. 4. 2014)

3. Zapojení mužů a žen a jejich vliv na rozhodování

- ✓ V jaké míře byli muži a ženy zapojeni do jednotlivých projektových aktivit?
- ✓ Jak byli konzultováni v rámci identifikace problému, plánování, samotné realizace i evaluace projektu?
- ✓ Pokud bylo různé zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech, jaké to má důsledky?
- ✓ Využil projekt plně potenciálu žen i mužů?

4. Přínosy projektu

- ✓ Jaké očekávané i neočekávané, pozitivní i negativní dopady bude mít / měl rozvojový projekt na ženy a muže, resp. dívky a chlapce?
- ✓ Jak odlišně vnímají tyto dopady ženy a muži, resp. dívky a chlapci?
- ✓ Jak se změnil/změnilo postavení žen a dívek na úrovni ekonomické, politické, v rámci rodiny i ve společnosti?
- ✓ Jakým způsobem, pokud vůbec, bude projekt přispívat / projekt přispěl k odstraňování předsudků a stereotypů, resp. k prosazování rovnosti?
- ✓ Jaké měl projekt negativní dopady (např. zvýšené domácí násilí v důsledku zapojení žen do veřejných aktivit, obtěžování dívek cestou do školy či na nově postavených veřejných záchodech apod.)?
- ✓ Podaří se pozitivní dopady zachovat i po ukončení projektu? Jaké jsou faktory udržitelnosti?
- ✓ Jak se dozví výsledky projektu, úspěchy i neúspěchy, ženy i muži?

V návaznosti na výše uvedené je vhodné zkoumat klíčové rozdíly více do hloubky:

- ✓ Jaké mohou být komplexní příčiny zjištěných rozdílů?
- ✓ Jaké mohou být komplexní dopady těchto rozdílů?
- ✓ Jak je může projekt zohlednit / jak je zohlednil?
- ✓ Jak tyto faktory ovlivní/ovlivnily aktivity, výstupy, výsledky a dopady projektu?

Je pravděpodobné, že projekt nebude moci pojmout komplexně všechny příčiny rozdílů. V takovém případě je vhodné provést rozhodnutí, jaké faktory se projekt pokusí přímo ovlivnit a jaké bude sledovat v rámci řízení rizik.

Konkrétní otázky při zavádění plateb za zdravotní péči

Matka s dítětem zapojená do prevence HIV v keňské nemocnici (ilustrativní foto: Inka Píbilová)

UNDP¹⁷ uvádí příklad nemocnic, které zavádí drobný poplatek za zdravotní péči.

Bez dostatečné genderové analýzy se tento krok může jevit jako opatření vedoucí k větší hospodárnosti a dostupnosti zdravotní péče.

Pokud ovšem genderová analýza ukáže, že kvůli poplatku jsou některé skupiny obyvatel z péče spíše vyloučeny, opatření dostupnosti péče nepřispívá.

Je vhodné klást následující otázky:

- ✓ Kdo více využívá zdravotní péče – muži, či ženy?
- ✓ Jaké mohou být komplexní příčiny případných rozdílů?
- ✓ Mají ženy a muži stejný disponibilní příjem, ze kterého mohou tuto péči zaplatit?
- ✓ Kdo uhradí péči za děti a seniory, a to zejména v rodinách, kde chybí jeden rodič?
- ✓ Je možné, že se kvůli poplatkům zkrátí pobyty v nemocnicích?

¹⁷ UNDP Regional Centre Bratislava: Gender Mainstreaming in Practice (2005, str. 140), <http://bit.ly/1erH5cR>, upraveno dle připomínek pracovní skupiny Gender platform FoRS, České evaluační společnosti a České rozvojové agentury

- ✓ Znamená to, že se nemocní lidé budou muset zotavovat doma?
- ✓ Kdo se o ně bude starat?
- ✓ Jaký bude mít tento fakt negativní dopady na ženy s ohledem na ekonomické, sociální a další ztracené příležitosti?
- ✓ Jaký bude mít tento krok dopad na děti?

Gender analýza se liší podle země, sektoru a dalších místních specifik

Jak je patrné výše (viz také Gender Checklists), konkrétní otázky genderové analýzy je třeba přizpůsobit dané zemi, kultuře, sektoru a také místnímu kontextu. Např. v oblasti zasažené konfliktem či přírodní pohromou je třeba zjistit dopady konfliktu či pohromy na ženy a muže a také příležitosti k jejich zapojení do obnovy a prevence.¹⁸ U projektu na posílení postavení žen by mělo být objasněno, jak místní ženy definují posílení svého postavení a jaké změny jim může projekt přinést. Dalšími příklady projektů ZRS ČR z jednotlivých sektorů přispěli jak realizátoři, tak evaluátoři.

Protierozní opatření v okolí jezera Awassa, Etiopie

Dívky a chlapci z environmentálního klubu podporovaného projektem
(Foto: Marie Körner)

Odlesňování kvůli vysoké spotřebě palivového dřeva k ohřevu vody na vaření způsobuje v Etiopii erozi. Tím zemědělci přicházejí o obdělávatelnou půdu a zdroj obživy. Člověk v tísní¹⁹ v letech 2008–2010 za podpory ZRS ČR ve spolupráci s komunitou zalesňoval postižené oblasti, vysadil nové krmné plodiny a zaváděl jednoduché technologie na výrobu obnovitelných zdrojů energie – např. úsporná kamna. Mezi místními obyvateli probíhala komunitní informační kampaň o tom, jak lze v každodenním životě zabránit degradaci životního prostředí, na němž jsou obyvatelé venkova závislí.

Evaluace projektu v roce 2013 ocenila, že snížení ztrát úrody v důsledku záplav nebo přístup k levnější trávě na pokryv střech přispěly rodinám – stejnou měrou ženám, dětem i mužům. Také pozitivně hodnotila fakt, že ženy tvořily většinu výrobců a byly hlavními uživatelnkami výše zmiňovaných úsporných kamen, jejichž výrobu projekt podporoval, a pokusil se tak zvýšit jejich příjmy. Ženy a muži byli rovnoměrně zastoupeni na realizovaných školeních. Vzhledem k tomu, že projekt byl zaměřen na práci se zemědělci, velmi chudé domácnosti bez přístupu k půdě výhody projektu přímo nepocítovaly a nebyly rovnocennými partnery.

¹⁸ Gender mainstreaming v rozvojové spolupráci, Praktická příručka, Otevřená společnost, o. p. s. (2010) http://www.karat.org/wp-content/uploads/2012/01/Toolkit_Gender_FINAL.pdf

¹⁹ Projekt „Protierozní opatření v okolí jezera Awassa“ 2008–2010, <http://www.clovekvtisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/etiopie/programy?category=10> (web navštíven 12. 4. 2014), evaluační zpráva k dispozici na https://www.mzv.cz/file/1024089/EZ_PIN_text.pdf

EcoFair – Osvěta ohledně férových a udržitelných pravidel světového obchodu

Plakát k Světovému dni potravin 2012 (foto: Glopolis)

Glopolis²⁰ realizoval v letech 2010 až 2013 mezinárodní osvětový projekt EcoFair Trade Dialogue, spolufinancovaný EU a ZRS ČR. Projekt se zaměřil na diskuzi o férových a udržitelných pravidel světového obchodu se zemědělskými produkty, a tím se zasazoval především o snížení chudoby, odstranění hladu a udržitelný rozvoj.

Většinu zástupců z rozvojových zemí, se kterými projekt spolupracoval, tvořily ženy. Více než polovina z nich se aktivně zapojila do výstupů realizovaných v EU. Ovšem projekt se zásadněji nevěnoval otázkám, zda zemědělský obchod a porušování lidských práv ekonomickou činností bohatých států dopadá hůře na ženy, nebo muže.

Zdůrazňoval obecně negativní dopady na chudou populaci rozvojových států. Lze však předpokládat, že na ženy dopadají například rostoucí ceny potravin více. Ženy jsou také častěji podvyživené. Přitom nedostatek potravin a podvýživa nejvíce dopadají na děti, které se následně pomaleji mentálně i fyzicky rozvíjejí, a také na těhotné ženy, jimž se rodí méně zdravé děti.

Charita ČR – Globální rozvojové vzdělávání na českých školách

Workshop pro děti ze ZŠ (foto: Charita ČR)

Projekt HUMR – Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce ve školách²¹ uskutečňuje Charita ČR na školách v letech 2013–2015. Financování poskytuje ZRS ČR. Projekt se zaměřuje na úzkou spolupráci s vybranými základními školami, kde vzdělává učitele a žáky 2. stupně.

V situaci českého školství, kdy je výrazně více učitelek než učitelů (podobně i lektorů a dobrovolníků), se ukázalo jako nevhodné vyžadovat rovné zastoupení obou skupin v projektových aktivitách. Klíčové je však u vzdělávacích a osvětových projektů, které bojují proti stereotypům, aby ženy a muži nebyli zobrazováni vždy ve stejných, stereotypních rolích (např. muž jako

úředník u počítače, žena pečující o děti).

Charita ČR se tento přístup snažila zohlednit při prezentaci některých zemí či témat nebo pokud možno upozornila žáky na specifické problémy každé skupiny. Například v některých zemích je pro dívky náročné chodit do školy, v jiných zemích je tomu právě naopak. V projektových a propagačních materiálech pro školy, např. v metodikách pro učitele a pracovních listech pro žáky, se Charita ČR snažila o zobrazení podobného počtu žen a mužů, resp. dívek a chlapců. Tím poukazyvala na to, že v podobných rolích mohou vystupovat ženy i muži. Pokud se např. v jedné kapitole metodiky uvádí běžný den humanitárního pracovníka, další kapitola poukazuje na běžný den rozvojové pracovnice. Obdobně je tomu u příjemců pomoci. Je také nutné zohlednit cílovou skupinu, pro kterou jsou materiály určeny. Např. na samolepkách pro děti Charita ČR používá obrázky chlapců i obrázky dívek v různých barvách, a to dle preferencí dětí v tomto věku.

Více informací o tom, jak lze učit o genderu a bourat stereotypy v globálním rozvojovém vzdělávání, je k dispozici v odborném časopise Stride.²²

²⁰ Glopolis, <http://glopolis.org/cs/projekty/ecofair-trade-dialog/> (navštíveno 12. 4. 2014)

²¹ Charita ČR, <http://svet.charita.cz/globalni-rozvojove-vzdelavani/projekt-humr> (navštíveno 12. 4. 2014)

²² STRIDE Spring/Summer 2013: What does gender equality mean? How is it taught in our classrooms? Are we challenging stereotypes? <http://bit.ly/1IXqQB2>

Elektrifikace palestinských autonomních území

Eng. Ishraq Jarrar TDECO, Tubas District Electricity Company, vedoucí Oddělení informačních systémů
(foto: Marie Körner)

Společnost Nova Partner, s. r. o. budovala za podpory ZRS ČR ve vybraných oblastech Palestiny (Tubas a Jenin) v letech 2006 až 2011 malé a střední zdroje a související rozvodné sítě.

Ženy v projektové oblasti se typicky starají o domácnost. Před připojením obcí a domácností na síť byly manuální práce jako praní nebo hnětení těsta s ohledem na velikost rodin fyzicky náročné.

Jakmile byla elektrická energie dostupná, obyvatelé nakupovali do domácností elektrické spotřebiče jako pračky, kotle na ohřívání vody, ledničky, mrazáky, elektrické sporáky a další domácí a kuchyňská zařízení. Jejich používáním se zvýšil životní standard obyvatel a současně snížila fyzická i časová náročnost domácích prací vykonávaných ženami. Dále se zvětšily zavlažované plochy. Ženy z chudších domácností pak snáze nacházely sezónní práci na polích, a přispívaly tak do rozpočtu domácností. Bezpečnost se zvýšila díky pouličnímu osvětlení.

Muži v projektové oblasti jsou typicky živiteli rodin. V důsledku dostupnosti elektrické energie se zvýšil počet pracovních příležitostí, muži tak nacházeli práci v dílnách, v sektoru služeb i na polích. Náklady na energii rodinných malovýrobců závislých na dodávkách proudu mnohonásobně klesly. Majitelé farem zvýšili zavlažovanou plochu i produktivitu zavedením moderních technologií (kapková závlaha) či půdu pronajali.

Děti z rodin, které si mohly dovolit koupit počítače, se vzdělávaly v práci s moderními komunikačními technologiemi. Obdobný dopad měl projekt na celé školy. Navíc elektrifikace umožnila lepší ventilaci tříd, a pozitivně tak ovlivnila schopnost soustředění žáků i žaček. V místech, kde je dostupný internet, lidé využívali dálkové vzdělávací kurzy a studia, což může eliminovat bezpečnostní rizika při navštěvování vzdálenějších škol.

Analýza dodávek vody a sanitace v regionu SNNPR, Etiopie

Analýzu²³ provedla v roce 2011 společnost AKSES s. r. o. na základě poptávky České rozvojové agentury. Experti upozornili na fakt, že ženy a děti tráví značný čas nošením pitné vody ze vzdálených zdrojů. Jsou to také ženy, které se tradičně starají o nemocné. Ovšem rozhodnutí ohledně pitné vody a sanitace činili v rámci speciálních výborů tradičně muži.

Muži se zapojují do diskuse o zdrojích pitné vody (foto: Marie Körner)

Ženy a děti nosí pitnou vodu (foto: Marie Körner)

²³ Zdroj: archiv AKSES, analýza není zveřejněna

Tým proto navrhl zahrnout ženy do rozhodování ve výborech, a tím posílit pozitivní dopady na muže i ženy, jakož i udržitelnost. Upozornil přitom na fakt, že etiopská vláda již vytváří speciální pozice pro ženy na úrovni nejmenších samosprávných celků, tzv. kabele. Mezi další doporučení patřila osvěta o rolích žen ohledně pitné vody a sanitace, jakož i přínosů, které bude mít komunita z emancipace žen. Experti očekávali, že ženy budou díky sociálnímu tlaku postupně voleny nejen do řadových pozic a jako pokladní, ale i jako předsedkyně výborů, či techničky. Budou tak moci spolurozhodovat o technologiích, distribučních systémech, zařízeních, poplatcích, údržbě a dalších operativních záležitostech. Byla zdůrazněna nutnost spolupracovat v rámci plánovaných projektů s již zapojenými ženami, což mělo napomoci spolupráci s komunitami. Díky všem těmto opatřením se očekávaly zvýšené přínosy zejména pro ženy a jejich děti. Ušetřený čas by ženy mohly využít na péči o děti, či výdělečnou činnost. Protože ženy a dívky nebudou nuceny překonávat dlouhé vzdálenosti a chodit na odlehlá místa, očekávalo se též snížení rizika sexuálního obtěžování a znásilnění. Lepší přístup k pitné vodě a sanitaci měl umožnit dívkám i chlapcům pravidelnější školní docházku a lepší vzdělání.

Vybrané výstupy členů Pracovní skupiny Gender ve FoRS

- O'Sullivan, Míla: Gender mainstreaming v rozvojové spolupráci, Praktická příručka, Otevřená společnost, o. p. s. Centrum ProEquality, 2010
http://www.karat.org/wp-content/uploads/2012/01/Toolkit_Gender_FINAL.pdf
- Horký, Ondřej – O'Sullivan, Míla: Genderová rovnost a posílení postavení žen. Cesta ke spravedlivější a efektivnější rozvojové spolupráci, FoRS Policy Brief, 2010,
<http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/04/FoRSGenderPolicyBrief2010.pdf>
- Horký, Ondřej – Šimůnková, Blanka – O'Sullivan, Míla: Gender in Development Matters, Resource Book and Training Kit for Development Practitioners, Open Society, 2011,
http://al.odu.edu/gpis/docs/gender_in_development_matters.pdf
- Kotková, Anna: Genderová rovnost jako klíč k rozvoji, Člověk v tísni, Rozvojovka, 2013,
http://www.rozvojovka.cz/download/docs/211_rozvojovka-gender-v2-web.pdf
- Píbilová, Inka: Genderová analýza prevence a potírání obchodu s dětmi v Etiopii, 2013,
<http://www.evaluaace.com/portfolio-item/evaluaace-prevence-a-potirani-obchodu-s-detmi/?lang=cs>

Další doporučené zdroje

- Australian Aid: Tool Kit on Gender Equality Results and Indicators, Asian Development Bank, 2013, <http://bit.ly/Qmngbn>
- United National Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women,
<http://genderevaluation.unwomen.org/>
- Evropská komise (ECHO): Gender-Age Marker Toolkit (pro aktivity v oblasti humanitární pomoci), 2013 <http://bit.ly/1q6iB25>
- World Bank: Good Gender & sustainable development Practices, 2013
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/0..contentMDK:22512752~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:244363,00.html>
- Landesa: Women's secure rights to land. Benefits, Barriers and Best Practices, 2012
<http://www.landesa.org/wp-content/uploads/landesa-Women-and-land-issue-Brief.pdf>
- Příručka programu iniciativy Společenství EQUAL, Gender mainstreaming, 2004
http://www.equalcr.cz/files/clanky/7/GENDER_mainstreaming_guide_final.pdf
- Taylor, G., Pereznieto, P.: Review of evaluation approaches and methods used by interventions on women and girls' economic empowerment, Overseas Development Institute, 2014, <http://bit.ly/PrRJ6I>
- IDEAS Network: What does gender equality mean?, Stride, Spring / Summer 2013,
<http://www.ideas-forum.org.uk/sector/schools/resource/1419>

Vydaly FoRS - České fórum pro rozvojovou spolupráci (www.fors.cz) a Česká evaluační společnost (www.czecheval.cz) v Praze v dubnu 2014. Děkujeme za připomínky Pracovní skupiny Gender ve FoRS, realizátorů, evaluátorů, ČRA i MZV. Dokument finančně podpořily ČRA a MZV ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Dokument nevyjadřuje oficiální stanovisko těchto institucí.